

Afscheid van Bosch Dictee

Jan van Berkom leerde op zijn taal te letten....

Jan van Berkom voor het Theater aan de Parade. Als wethouder was hij verantwoordelijk voor de bouw. (Foto: Olaf Smit, 2009)

Als op woensdag 22 april a.s. voor de veertiende maal het Grôôt Bosch Dictee wordt gehouden, de jaarlijkse wedstrijd om de kennis van het Bosch dialect te toetsen, zal dat voor het eerst zonder Jan van Berkom zijn. Hij is teruggetreden als voorzitter. Voor 'Bossche Bladen' kijkt hij even terug.

Jan van Berkom (75) is geboren en getogen Bosschenaar, echter niet met het Bossche dialect opgevoed. 'Mijn moeder was een boerendochter uit Gefen, mijn vader gemeentebtenaar. Bij ons thuis werd geen Bosch gesproken. Wel wat Brabants, maar dat was het Meierijs van mijn moeder. Het Bossche dialect is echter totaal afwijkend van het Meierijs. De oorzaak daarvan is dat Den Bosch een regentenstad is. Dan gaat het anders dan op een dorp, waar men met elkaar in dialect spreekt. In de stad wordt dat als ordinair beschouwd. Den Bosch was ook soldatenstad en handelsstad met veel vreemd volk over de vloer. Dat had natuurlijk ook zijn invloed.'

'Het echte 'plat Bosch' werd in *de Pijp* (thans Tolbrugkwartier) gesproken, in *de Beurde Kiet* (Beurdestraat, Kemelsharenhoek e.o.) en in de vroegere Diepstraat (achter de Windmolenbergstraat). Wil je tegenwoordig nog het echte Bosch horen dan moet je naar de Markt toe gaan. Met hele platte woorden. Dat zingen ze als het ware weg. Fantastisch om te horen.'

'Het rare is dat op het moment dat Den Bosch Oeteldonk wordt heel Den Bosch 'middenstands Bosch' spreekt met *Hedde gij* en *Wilde gij*. *Durske* bijvoorbeeld is geen Bosch woord. Daarvoor moet je bijvoorbeeld in Den Dungen zijn.'

'Talig'

Hoewel Jan van Berkom het Bosch niet van huis uit heeft meegekregen is zijn liefde voor het dialect zeer wel te verklaren. Die spruit voort uit zijn belangstelling voor talen. Of zoals hij zelf zegt: 'Ik ben erg talig ingesteld.' Maar het heeft ook met zijn jeugd te maken. 'We woonden in de Bartjesparochie (Graafsewijk). En *de Bartjes* liep toen van Hintham tot de Watertoren. Er was maar één lagere school. Daar gingen alle kinderen naar toe. Dus daar werden alle talen van Den Bosch gesproken. Daar heb ik aardig wat van geleerd.'

'Toen ik op het Sint Jans(lyceum) zat riep mijn eerste leraar Nederlands, de goede oude Thijs van der Griendt, me eens na schooltijd bij zich om me te zeggen dat ik een beetje op mijn taal moest letten.'

Want het was geen gij-j en wij-j, maar gij en wij.' Belangstelling voor dialect dus, maar 'eigenlijk voor taal. Nog altijd. Ik schrijf nog wel eens wat. Zo kun je af en toe pennenvruchten van mij zien in de Bossche Omroep', waarin cultuurhistorische vereniging De Boschboom een eigen rubriek mag vullen.

Toevallig

Toch is het eigenlijk maar toevallig dat Jan van Berkom voorzitter van 'Het Grôôt Bosch dictee' is geworden. 'In de jaren '90 was ik voorzitter van *De Muzerije* (Centrum voor Kunstzinnige Vorming). Op een gegeven moment werd mij door mensen van De Boschboom gevraagd of ze de zaal achter de bar mochten gebruiken voor het Bosch dictee, dat toen voor de eerste keer werd georganiseerd. Ik vond dat zo'n aardig initiatief, dat ik er zelf aan heb meegedaan. Het is echter bij die ene keer gebleven, want het jaar erop vroegen ze of ik voorzitter wilde worden. Feitelijk betekent dat, dat je voorzitter van de jury bent. Je doet natuurlijk wel de organisatorische en huishoudelijke dingen die bij zo'n instituut moeten worden gedaan, maar in feite is het bestuur de jury. Ik deed het graag omdat dialect iets is waar ik belangstelling voor heb, iets wat ik leuk vind. En het is ook leuk, te meer omdat het niet zo'n formeel voorzitterschap is.'

'Bij het dictee zoals wij dat organiseren hoort een aantal meerkeuzevragen over typisch Bossche uitdrukkingen. Die worden samen met Harrie v.d. Berselaar, die de tekst van het dictee schrijft, Danny van Nimwegen, de voorlezer, en Erwin Verzandvoort van Boekhandel Heinen en mede-redacteur van het *Bosch Woordenboek*, opgesteld. Het leuke van het dictee vond ik eigenlijk altijd de uitdrukkingen. Die markeren het Bosch. Het dictee zelf is een kwestie van afspraken. Net zo goed als je in het ABN afspraken maakt, zoals bijvoorbeeld paardentram, nu met een n, zo bestaan er ook regels hoe je de woorden in dialect moet schrijven. Je moet het dialect natuurlijk wel verstaan, maar als je de afspraken kent, kun je het dictee ook maken. Zo simpel is dat.'

Vervelend

Jan van Berkom kijkt met plezier terug op zijn jaren bij het Bosch dictee. Maar of het altijd plezierig was? 'Ik heb één keer in de twaalf, dertien jaar dat ik juryvoorzitter was een vervelende fout meegemaakt. Laat ik vooropstellen dat het nakijken van de dictees zeer consciëntieus gebeurt. Een man of drie, vier kijken het werk na en zetten bovenaan hoeveel fouten er geteld zijn. Daarna vindt nog een nacontrole plaats van de beste inzendingen door Harrie v.d. Berselaar en Erwin Verzandvoort, twee autoriteiten

Wethouder Jan van Berkom tijdens de opening van 'Straatmensen', een tentoonstelling van foto's van Michel Krzyzanowski die in het vroege voorjaar van 1973 werd gehouden. (Foto: Stadsarchief, uit archief Tentoonstellingsdienst)

Na de aanbidding van 's-Hertogenbosch. De geschiedenis van een Brabantse stad 1629-1990' koopt Jan van Berkom een exemplaar bij Erwin Verzandvoort van boekhandel Heinen. Een foto uit 1997. (Foto: Stadsarchief)

op het gebied van het Bossche dialect. Dat is dan ook nooit fout gegaan. Een andere groep doet de controle van de meerkeuzevragen. Daarbij wordt gebruik gemaakt van sjabloontjes, zodat in één oogopslag is te zien of de kruisjes op de goede plaats staan. Nu is het echter een keer voorgekomen dat bij het vermenigvuldigen van de sjabloontjes iets is misgegaan, waardoor de controle niet foutloos was. We kwamen daar pas achter toen de uitslag bekend was gemaakt en de deelnemers hun werkstukken terug hadden gekregen. Toen bleek de nummer 1 meer fouten te hebben dan nummer 2. Uiterst vervelend, maar we konden het niet meer terugdraaien omdat we de stukken intussen uit handen hadden gegeven. En dan heb je niet langer volstreekte zekerheid dat er niet mee geknoeid is. Niet dat we daar zo bang voor waren maar je hebt nu eenmaal met de stukken ook je waterdichte controle uit handen gegeven.'

Overigens is de eerste prijs min of meer symbolisch: een vetleren medaille, voegt Van Berkom er nog aan toe.

Ambiance

Om financiële redenen (de huur) is het dictee inmiddels van de Muzerije naar de Azijnfabriek verhuisd. Maar de sfeer is meeverhuisd. Een sfeer die Jan van Berkom omschrijft als 'een buitengewoon aardige ambiance'. Aardig vindt hij ook, dat het *Brabants Dagblad* er altijd aandacht aan besteedt en sinds een aantal jaren ook *Boschtion*, de lokale omroep.

Voor Jan van Berkom komt daar nu een einde aan. Zo'n beetje z'n laatste functie, een van de vele waarmee hij naast zijn verschillende banen, zijn leven voor een groot deel heeft gevuld.

Van die banen is zijn wethouderschap in Den Bosch in de jaren 1970-1974 de bekendste. Hij was het graag langer gebleven, maar de uitslag van de verkiezingen van 1974 bepaalde anders. De politiek heeft echter zijn interesse behouden. In latere jaren is hij nog een tijdje gemeenteraadslid geweest, als ook lid van Provinciale Staten. Een van de resultaten van zijn wethouderschap is tot op de dag van vandaag nog zichtbaar: het Theater aan de Parade, dat onder zijn verantwoordelijkheid het oude Casino verving. Al weet hij dat ook aan de indertijd zo moderne schouwburg geen eeuwigheidswaarde mag worden toegeschreven.

Loopbaan

Voordat Jan van Berkom in de Bossche politiek terecht kwam, had hij al de nodige werkkringen gehad. Bij de PNEM, bij Philips (marktonderzoek),

als gesalarieerd bestuurder van de Unie van Middelbaar en Hoger Personeel en als Hoofd Personeelszaken bij Heineken in Den Bosch. In de tussentijd haalde hij ook nog mo Economie.

Na zijn wethouderschap ging Jan van Berkom, die behalve wethouder van Cultuur ook wethouder van Onderwijs was, naar het ministerie van Onderwijs in Den Haag. Hij werd er directeur Rechtspositiebeleid, een vakgebied dat perfect aansloot op zijn ervaringen bij de Unie MHP en Heineken. In zijn latere functie als directeur Beleidsontwikkeling en Planning heeft hij o.a. aan de wieg van de Open Universiteit gestaan. Zijn loopbaan sloot hij af als lid van het College van Bestuur van de Universiteit van Tilburg.

Opvolging

Hoewel het allemaal functies waren die hem wat men noemt helemaal opslokten, vond Jan van Berkom ook nog tijd en gelegenheid voor allerlei nevenfuncties, zoals: voorzitter VABK (Vereniging van Academies Beeldende Kunst in Nederland), voorzitter van het Keramisch Werkcentrum, dat toen nog in Heusden zat, voorzitter Provinciaal Beraad Volwasseneneducatie, voorzitter Commissie Professionele Podiumkunsten in Noord-Brabant en voorzitter Commissie Openbaar Onderwijs in Den Bosch en, niet te vergeten, landelijk voorzitter van D'66. Nu resten hem nog het voorzitterschap van de serviceflat 'De Pettelaar' waar hij sinds enige jaren zeer riant woont en z'n lidmaatschap van het Comité Stedenband 's-Hertogenbosch-Trier. Maar het voorzitterschap van Het Grôôt Bosch Dictee is intussen bijgeschreven op de lijst van vroegere functies. Hij heeft daarvan geen afstand gedaan zonder een vleugje weemoed, maar die pil weet Jan van Berkom verguld door de wetenschap dat een goede opvolger klaar staat. Dat is Frank Finkers, een trouwe deelnemer aan het Bosch dictee en ook een heel goede deelnemer. Van Berkom: 'Zo'n dictee kent altijd een zekere competitie. Je hebt een voorhoede van een stuk of vier deelnemers tussen wie het meestal gaat. Finkers beheerste het schrijven van dialect zo goed dat hij meermalen eerste is geworden. Voor het bestuur een reden om hem binnen te halen.'